

AYRILIKÇILIK SORUNUNA FEDERASYON VE ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK POLİTİKALARI ÇÖZÜM OLABİLİR Mİ? QUEBEC-KANADA ÖRNEĞİ

ÖMER ÇAĞRI ÖZDEMİR*

Küreselleşme sürecinin en önemli siyasi etkisi ulus devlet yapılarına yöneltilen meydan okumalar olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşının ardından ulus-devlet yapısına yönelik paradoksal üstten ve dipten olmak üzere çok çeşitli meydan okumalar meydana gelmiştir. Bir taraftan artık dünyada sınırların ortadan kalktığı ve küresel bir köy hâline geldiği iddia edilerek bir tek-tipleştirme, bütünleştirme çabası ortaya çıkmışken diğer taraftan da mevcut siyasi yapılar içerisindeki farklılıklar beslenerek millî yapıların parçalanması için çabalar sarf edilmektedir. Bu çerçevede bir taraftan ulusal egemenliklerin ulus ötesi yapılara devri için projeler geliştirilirken aynı zamanda ayrılıkçı hareketler teşvik edilmekte ve ulus devletlerin parçalanması için projeler uygulamaya konulmaktadır.

İşte bu karmaşık süreçler tarafından şekillendirilen kaotik dünya düzeni içerisinde ayrılıkçı gruplar kültürel ve siyasi hak taleplerinde bulunmaktadır. Bu

Küreselleşme sürecinin en önemli siyasi etkisi ulus devlet yapılarına yöneltilen meydan okumalar olmuştur.

* Uzman (KOSGEB).

hak talepleri kimi zaman yoğun çatışmaları ve şiddeti de beraberinde getirmektedir. Ayrılcı hareketleri kontrol altına almak ve sorunları çözmek üzere Batılı demokratik ülkelerde çeşitli görüşler öne sürülmektedir. Bu görüşlerin ya da çözüm önerilerinin başında federasyon ve çok kültürlülük politikaları gelmektedir.

Çok kültürlülük politikasının temelinde vatandaşların eşitliği ve kültürel çeşitliliğinin kabul edilmesi vardır. Bu çerçevede toplumların farklı kültürleri kapsaması ve bu farklı kültürel grupların eşit statülere sahip olmaları öngörülmektedir. Batı toplumlarında hâkim olan çok kültürlülük politikaları ile alakalı tartışmaların temeline inildiğinde, bu tartışmaların yoğun göç dalgaları ve sömürge döneminden miras kalan Avrupa'daki çok kültürlü, çok etnik yapılı ve çok dinli toplumsal yapının bir ahenk içerisinde beraber yaşamasını sağlamak amacı ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Farklı etnik, dinî ve kültürel gruplardan oluşan toplumlarda çok kültürlülük bakış açısı ve söylemi toplumsal barış için önemli bir yaklaşım olarak görülmektedir. Özellikle Kanada ve Avustralya gibi devletlerin ülkelerine kabul etmiş oldukları göçmenleri asimile etmek yerine çok etnikli yapı içinde farklılıklarını tanıyan bir politika girişimi olarak çok kültürlülüğü resmen bir devlet politikası hâline getirmişlerdir (Canatan 2009, Kaya 2007, Şan 2005).

Çok kültürlü toplum tasarımlarında önemli bir unsur federal devlet yapısıdır. Federasyon etnik sorunların barışçı yollarla çözümlenmesi için bir siyasal örgütlenme biçimi olarak düşünülmektedir. Federasyon ile ilgili literatürde pek çok tanım bulunabilir. En geniş anlamıyla federal sistem özerk birimler üzerine kurulu bir devlet teşkilatı şeklini ifade etmektedir. Her nasıl tanımlanırsa tanımlansın içinde barındırdığı en önemli öge iki katmanlı yapıdaki güç ve yetki dağılımıdır. Federal devletlerde eşit statü ve yetkilere sahip eyalet devletleri ile birlikte federal devleti meydana getiren eyaletlerin üstünde yer alan bir federal devlet yapısı mevcuttur. Eğer federal yapı içerisinde bir ya da daha fazla federal devlet, nüfusunun kültürü ve dilini koruma amacıyla diğerlerine tanınmayan ayrıcalıklar ile donatılmışsa burada asimetrik bir federalizm söz konusu olmaktadır (Adegehe 2009).

Elbette ilk planda farklı kültürlerin barış ve hoşgörü içerisinde yaşaması kulağa hoş gelmektedir. Ancak kültürel gruplar genel olarak kendilerini baskın kültürün yanında ayrı toplumlar olarak varlıklarını sürdürmelerini sağlamak üzere çeşitli kolektif haklar, ayrıcalıklar, özerklik ya da federatif sistemler talep etmeye başladıklarında işler karmakarışık hâle gelmektedir. İspanya'da Basklar ve Katalanlar, Kanada'da Quebec sorunu buna iyi birer örnektir.

Farklı etnik ve kültürel unsurları bir arada tutabilmek üzere geliştirilmiş sihirli bir yöntem olarak sunulan çok kültürlülük politikaları ve âdeta onun mütemmim cüzü olarak kabul edilen federal devlet yapıları gerçekten de toplumları bir arada tutma işlevi görebilecek tutkallar mıdır? Kültürler arasındaki ortak yön-

leri değil de farklılıkları vurgulamak, belirginleştirmeye çalışmak toplumlar arasında birlik ve beraberlik sağlamada gerçekten etkili midir? Bu yönde görüş belirten pek çok uzman vardır. Çok kültürlülüğü devlet politikası olarak belirlemiş ülkeler de mevcuttur.

Çok kültürlülüğü ve federasyonu benimsemiş bir Avrupa ülkesi olan ve Avrupa Birliği'nin başkenti konumunda olan, Avrupa'da birlik sağlama çalışmalarının

Batı toplumlarında hâkim olan çok kültürlülük politikaları ile alakalı tartışmaların temeline inildiğinde, bu tartışmaların yoğun göç dalgaları ve sömürge döneminden miras kalan Avrupa'daki çok kültürlü, çok etnik yapılı ve çok dinli toplumsal yapının bir ahenk içerisinde beraber yaşamasını sağlamak amacı ile bağlantılı olduğu görülmektedir.

yürütüldüğü Belçika ayrılıkçı hareketlerin etkisi ile ciddi bir bölünme tehdidi altında. Hollandaca konuşan Flamanlarla, Fransızca konuşan Valonlar arasındaki çatlak giderek artmaktadır. Yüzyılın barış projesi olarak sunulan Avrupa Birliği projesinde böylesi önemli bir konumda olan Belçika'da ayrılıkçı rüzgârların bu kadar sert esmesi oldukça ironiktir.

Bir diğer Avrupa Birliği ülkesi olan İspanya'da ise daha geçen haftalarda yüzbinlerce Katalan daha fazla özerklik ve egemenlik için sokaklara çıkmıştır. Çok kültürlülüğün, insan hak ve hürriyetlerinin, demokrasinin ve federalizmin herkes tarafından örnek gösterilen ülkesi Kanada ise son 50 yıldır Quebec eyaletindeki ayrılıkçılık sorunu ile baş etmeye çalışmaktadır. Kanada azınlık milliyetçiliklerini federal haklar vererek federalizmi kullanarak bertaraf etme noktasında en uzun deneyime sahip ülkelerden biridir. Kanada 1867 sensinden bu yana federal sistemi kullanmaktadır. Quebec Fransız kültürünü korumak ve toplumun bekasını sağlamak adına eğitim, dil ve kültür alanlarında geniş haklara sahip olduğu gibi göçmen politikaları ve ekonomi alanında da pek çok ayrıcalıklara sahiptir (Choudhry ve Howse 2000).

Görüldüğü gibi herkes tarafından insan hak ve hürriyetleri, demokratik yaşam konularında referans gösterilen Batılı demokratik ülkelerde siyasi hayat büyük oranda ayrılıkçı hareketlerle mücadele tarafından kuşatılmış durumdadır. Refah, demokrasi, insan hak ve hürriyetlerine saygının ülkelerin birlik ve beraberliğini sağlama noktasında hayati öneme sahip olduğu önermesini ciddi şekilde yaralayan gelişmelerdir bunlar. Bu örneklerden hareketle ortaya çıkan bir gerçek var: Demokratikleşme etnik milliyetçi/ırkçı/ayrılıkçı hareketlerin arkasındaki kitle desteğini sınırlı tutma konusunda kısmi bir etkiye sahip olsa da etnik milliyetçi/ırkçı/ayrılıkçı hareketleri bertaraf etmenin yolu demokratikleşme olamamaktadır.

Quebec sorunu Batılı demokrasilerde karşılaşılan ayrılıkçılık hareketleri inceleyebilme noktasında önemli bir örnek olarak önümüzde durmaktadır (Kalaycı 2006/2007). Özgürlükler noktasında dünyanın en ileri ülkesi konumunda bulunan, resmî olarak uyguladığı çok kültürlülük politikası ile azınlıklar ve göçmenler için cennet olarak tasavvur edilen Kanada son 50 yıllık süreçte çok ciddi bir ayrılıkçılık hareketi ile mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Çok ciddi sistemli bir asimilasyon politikası ile karşılaşmayan, federal yapı içerisinde pek çok ayrıcalık ve hak ile donatılmış olan Quebec'liler ayrılıkçılık ve egemenlik isteklerinden vazgeçmemektedirler (Kalaycı 2006/2007).

Demokratikleşme etnik milliyetçi/ırkçı/ayrılıkçı hareketlerin arkasındaki kitle desteğini sınırlı tutma konusunda kısmi bir etkiye sahip olsa da etnik milliyetçi/ırkçı/ayrılıkçı hareketleri bertaraf etmenin yolu demokratikleşme olamamaktadır.

Bu yazıda çok kültürlülüğün ve federasyonun ayrılıkçılık sorununa çözüm getiremeyebileceği, özellikle 1960 senesinden sonra Quebec sorununda yaşanan gelişmeler ışığında gösterilmeye çalışılacaktır. Bu çerçevede öncelikle 1960'tan sonra Quebec'teki toplumsal hayatta meydana gelen değişimler ile bu değişimlerin Quebec-Kanada ilişkilerine etkisi incelenmeye çalışılacaktır. Quebec'lilerin talepleri ve Kanada Federal Hükûmetlerinin bu taleplere yönelik politikaları kapsamında uyguladığı federasyon, çok kültürlülük ayrılıkçı eğilimleri engelleme noktasında etkisi ele alınmaktadır.

Değişen Toplumsal Yapı, Şekil Değiştiren Quebec Milliyetçiliği ve Sert Esen Ayrılıkçılık Rüzgârları

Kanada ile onun bir eyaleti konumundaki Quebec arasındaki ilişkileri özetle; Quebec sınırları içerisinde yaşayan Fransız asıllı Kanadalıların ya da 1960 Sessiz Devrim süreci sonucunda ortaya çıkan kimlik algılamaları ile Quebec'lilerin "ayrı bir toplum" olarak kabul edilme; bu çerçevede anayasal

bazı ayrıcalıklar elde etme mücadelesine karşılık Federal Hükûmetlerin bu taleplere federal yapı içerisinde çözüm bulma arayışlarının tarihi olarak düşünmek pekâlâ mümkündür (Guibernau 2006). Bu mücadelenin tarihi 200 yıldan fazla bir süreyi kapsamakla birlikte mücadelenin asıl yoğunlaştığı dönem son 50 yıllık devirdir. 200 yıldan fazla bir zamandır devam eden güç ve yetki paylaşımı mücadelesi 1960'lı yıllardan sonra bir ayrılıkçılık-ulusal bütünlük mücadelesine dönüşmüş ve günümüze kadar bu şekilde inişli çıkışlı bir seyir izleyerek gelmiştir.

Bugün Kanada olarak adlandırılan toprakları, 17. yüzyılda Avrupa'dan gelerek ilk sömürgeleştirilenler Fransızlar olmuştur. Yaklaşık 100 yıl sonra ise bu topraklar İngilizlerin hâkimiyetine girmiştir (Ipperciel 2007). İlk planda İngilizler,

Fransızlara yönelik olarak asimilasyon politikaları gütmüşlerse de güçlü bir direnişle karşılaşmışlar ve başarısızlığa uğramışlardır. Bu stratejinin başarısız olması ile ve özellikle de Fransız Kanadalıların Amerikan Devrimine katılmasını engellemek amacıyla Kanada'daki Fransızlara 1774 "Quebec Yasası" ile bazı haklar verilmiş, kendi geleneklerini ve kurumlarını korumalarına müsaade edilmiştir (Ipperciel 2007, Kalaycı 2007, Sherlock vd.1996). 1867 senesinde kurulan Kanada Federal devletinde ise Quebec Yasası'nda tanınan haklar muhafaza edilmiş hatta genişletilmiş, Quebec kültürel ve sosyal yönden çok geniş yetkilere sahip olmuş, eğitim, hukuk sistemi ve sağlık alanlarında geniş özerklikler kazanmıştır (Ipperciel 2007, Kalaycı 2007, Keating 1995). Bu tarihten itibaren zaman zaman yaşanan sorunlar, yetki paylaşımında birtakım çatışmalar olmasına rağmen genel itibarıyla ilişkilerde istikrarlı bir süreç yaşanmıştır.

Sessiz Devrim, Değişen Kimlik Algıları ve Yükselen Ayrılcılık

II. Dünya Savaşının ardından geçen 10 yıllık nekahet döneminin ardından yoğun göç trafiği ile ortaya çıkan etnik ve kültürel çeşitlilik nedeniyle muhtemel sorunları engellemek için Batılı ülkelerde etnokültürel bir millet anlayışından toprağa dayalı sivil bir millet anlayışına doğru bir değişim olmuştur. Bu süreçte özellikle Kanada, ABD gibi ülkelerde göçmenlere yönelik birtakım yasal iyileştirmeler yapılmıştır (Kaufmann ve Conversi 2007).

Quebec- Kanada ilişkileri tarihinde 1960 senesinin özel bir yeri vardır. Bu tarih Quebec'te yaşayanların siyasi, sosyal, ekonomik hayatlarında ciddi değişim ve dönüşümlerin başladığı yıl ve buna bağlı olarak Quebec-Kanada ilişkilerinin şekil değiştirdiği bir dönem olarak kabul edilmektedir. 1960 öncesinde Quebec ekonomik hayatına İngiliz Kanadalıların hâkim olduğu muhafazakâr bir tarım toplumu idi. Ancak özellikle II. Dünya Savaşının sona ermesi ile toplumda bazı sosyoekonomik değişiklik talepleri yükselmeye başlamıştır (Sherlock vd. 1996). Bu değişim talepleri sonucunda 1960 senesinde uzun süredir yönetimde bulunan muhafazakârlar seçimleri kaybetmiş ve Quebec toplumu yeni bir döneme adım atmıştır.

1960 senesinde Liberal Partinin seçimleri kazanması ile başlayan ve Sessiz Devrim olarak nitelendirilen bu dönemde Quebec'te sosyoekonomik ve kültürel alanlarda büyük reform hareketlerine girişilmiş ve toplum bazında çok ciddi dönüşümlere sahne olmuştur (Keating 1995, Kellas 1998:116). Liberal Partinin takip ettiği politikalar yeni nesil eğitilmiş Fransız Kanadalıların ekonomide ve hükümette daha etkin rol alma arzularını desteklemiştir (Sherlock vd. 1996).

Bu değişim ve dönüşümün siyasi alandaki izdüşümleri de hemen ardından ortaya çıkmaya başlamıştır. Quebec siyaseti açısından gerçekleşen en büyük dönüşüm Quebec siyasi hayatında her zaman başat faktör konumunda bulunmuş olan ve hâlen bu özelliğini devam ettiren " milliyetçilik" anlayışında meydana gelen köklü değişikliklerdir (Guibernau 2006, Kellas 1998:116).

Quebec milliyetçiliğinin 1960 öncesi ve sonrasındaki yapısının incelenmesi sonucunda, Katolik değerlere sıkı sıkıya bağlı muhafazakâr Quebec milliyetçiliğinin 1960 sonrasında daha liberal ve seküler bir yapıya doğru evrildiği görülmektedir (Guibernau 2006). 1960 öncesinde Quebec toplumuna hâkim olan milliyetçilik anlayışı, gruba üyeliğin etno-kültürel bağlar tarafından belirlendiği (Breton 1988) Katolik geleneklere ve kırsal değerlere dayanan ve Fransız Kanadalı kültürünün beka ideolojisinden esinlenmiş bir “etnik milliyetçilik” tir (Kalaycı 2007, Rocher 2002). Şüphesiz bu etno-kültürel bağların içerisinde Fransız dilinin ve Katolikliğin önemli bir yeri vardı. Fransız Kanadalılar Quebec sınırları ile tanımlı değildi. Federasyonun herhangi bir yerinde yaşayıp Fransız kültürüne sahip herkes grup içerisinde sayılıyordu (Rocher 2002).

Eğitim ve sosyal hizmetleri elinde tutan Katolik kilisesi temel felsefe olarak Fransız azınlığın kültürünün ve geleneklerinin yaşatılmasını belirlemiş, bu çerçevede bir tehdit olarak algıladığı modernleşme, kentleşme ve sanayileşmeye karşı durmaya çalışmıştır. 1944’ten 1960’a kadar iktidar olan muhafazakâr Duplesis rejimi altında bu ideoloji devam ettirilmiş, Kilise ile yakın iş birliği içerisinde modernleşmeye ve liberalleşmeye karşı çıkmıştır (Keating 1995).

Bu ideolojik bakış açısının Quebec-Kanada ilişkilerine de derin tesiri olmuştur. Federal yapı içerisinde temelde Katoliklik ve Fransız dili ekseninde tanımladıkları Fransız Kanadalı etnik kimliğinin korunmasını içeren bu milliyetçilikte ayrılıkçı öğeler baskın değildi (Guibernau 2006). Kurulu siyasi yapılara saygı göstermek muhafazakâr milliyetçiliğin en önemli göstergelerinden biri olagelmiş, Duplesis Quebec-Kanada ilişkilerinde eyalet otonomisini korumayı temel prensip olarak kabul etmiş ve bu sınırın ötesine geçmemiştir (Rocher 2002). Bu dönemde

daha sonra çok sık göreceğimiz Anayasal değişiklik tartışmaları Quebec yönetiminin bu konuda ısrarlı talepleri olmadığı için görülmüyordu (Keating 1995).

Sessiz Devrim, muhafazakâr etnokültürel milliyetçiliğin kurulu siyasi ve sosyal yapılara bağlılığına bir son vermiştir (Rocher 2002). Katolik kilisesinin sosyopolitik etkinliği zayıflamış, (Kalaycı 2007, Beland ve Lecours 2005) kentleşmenin ivme kazanmasıyla birlikte tarımın ekonomideki belirleyiciliği azalmış (Kalaycı 2007), eğitim seviyesinin artması ile (Breton 1988) yükselen yeni elit sınıfın siyasi sosyal ve ekonomik anlamdaki modernleşme talepleri en üst noktaya ulaşmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda Quebec milliyetçiliği daha ilerici, modern ve devletçi bir yapıya bürünmüştür (Beland ve Lecours 2005, Guibernau 2006, Breton 1988).

Sessiz Devrim,
muhafazakâr
etnokültürel
milliyetçiliğin
kurulu siyasi
ve sosyal yapı-
lara bağlılığına
bir son
vermiştir.

Sessiz Devrimde temel olarak beş konuda reformlar gerçekleştirilmiştir; toplumun demokratikleşmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerine eşit erişim, temel iktisadi yapıların kontrolü, kamu hizmetlerinin modernizasyonu ve bağımsızlıkçı/egemenlikçi siyasi hareketin ortaya çıkması (Clift 1989:20, Rocher 2002). Bu reformların gerçekleştirilmesinde işlevleri genişletilmiş, seküler yapıdaki eyalet devleti büyük rol oynamış ve Quebec'teki yeni milliyetçilik anlayışında "devlet" merkeze yerleştirilmiştir. İzolasyondan kurutulmuş ve sekülerleşen toplum yapısı sonucunda devlet, kilisenin yerine kolektif kimliğin en önemli unsuru olarak yerleşmiştir (Breton 1988). Milliyetçiler devleti âdeta yeniden keşfetmişler, eyalet hükûmeti söylemi yerini ulusal devlet söylemine bırakmıştır (Kalaycı 2007, Rocher 2002, Keating 1995).

Milliyetçi elitler eyalet devletini ekonomik modernleşmeyi sağlarken iki etnik grup arasındaki sosyal eşitsizlikleri de azaltmak için hünerlice kullanmışlardır (Beland ve Lecours 2005). Quebec eğitim sistemini daha modern, laik ve bütün yurttaşlara eşit şekilde kullanışlı hâle getirmek için topyekûn bir reform hareketine girişilmiş (Kalaycı 2007); kültür ve eğitim bakanlıkları kurulmuş ve kilisenin toplumsal hayat üzerindeki etkileri böylece sınırlandırılmıştır (Keating 1995). Sağlık ve diğer sosyal alanlarda da Katolik kilisesinin elinde bulunan sorumlulukları Eyalet devleti eline almıştır ve kendi emeklilik sistemlerini kurmuştur (Keating 1995, Rocher 2002, Beland ve Lecours 2005).

Sessiz Devrim, ekonomik alandaki reform sürecini "kendi evimizin efendisi olmak" sloganı üzerine inşa etmiş ve sosyoekonomik olarak geri bırakılmış olduklarına inanan bir Fransız Kanadalıların kendi refahını ve sosyoekonomik yapısını değiştirmek için gerçekleştirdiği bir devrim olmuştur (Clift 1989:22). Quebec'te ekonomi ve finansın kontrolünü genelde İngiliz Kanadalılar elinde tutarken Fransız Kanadalılar daha alt katmanlarda yer almaktaydılar. Siyaset, bürokrasi ve hukuk Fransızların elindeydi (Keating 1995). Fransızların ekonomik işletmeleri ele alabilmelerini sağlamak üzere seçici millileştirme programları uygulanmıştır ve girişimciler desteklenmiştir. 1962'de Quebec Hükûmeti, eyaletin en önemli güç kaynağı sayılabilecek ve İngiliz Kanadalılara ait olan hidroelektrik şirketlerini millileştirir (Kalaycı 2007, Clift 1989: 22). Kamu şirketlerinin kurulması ve Fransız Kanadalıların sahip olduğu şirketlerin güçlendirilmesi stratejisi uygulanmıştır (Keating 1995, Rocher 2002, Kalaycı 2007, Clift 1989:23). Bu gibi araçlar sayesinde bir Fransız işadamı sınıfı oluşturulmuş ekonomide Fransızlar lehine denge sağlanmıştır (Keating 1995).

Fransız Kanadalı kimliğinden Quebecli kimliğine geçiş aynı zamanda milliyetçilik anlayışında da bir geçiş yaşanmasına yol açmıştır. Pek çok uzman, bütün bu gelişmelerin daha az etnik tikelliğe dayanan daha çok toprağa dayalı olan, Quebecli kimliğinin yüceltildiği yeni bir milliyetçiliğin doğmasına yol açtığını iddia etmektedirler (Keating 1995, Kalaycı 2007). İlk defa Sessiz Devrim döneminde Kanadalı Fransız kimliği yerine Quebeclilikten bahsedilmeye başlanmış

tır (Kalaycı 2007, Breton 1988). Fransız asıllı olmayanlar da Quebecli kimliğine dâhil edilmiş, hatta milliyetçi partiler tarafından Frankofon olmayan adaylar seçimlerde aday gösterilmiştir (Keating 1995). Ancak Sessiz Devrimin ardından değişen milliyetçilik anlayışında Fransız dili kilit bir konumda olmayı sürdürmüştür. Dil Quebecli kimliği algılanmasında anahtar bir etken olarak kalmaya devam etmiştir. Dinin kimlik formasyonundaki rolü azalırken dilin rolü artmıştır (Beland ve Lecours 2005).

Sessiz Devrim ile değişen milliyetçilik algısında ortaya çıkan en önemli farklılıklardan biri de azınlık algısından çoğunluk algısına geçiş olmuş ve sonuçta (Breton 1988) bağımsızlıkçı ve egemenlikçi görüşler ortaya çıkmış ve güçlenmiştir (Bourke 1995:208, Guibernau 2006). Daha dışa dönük ve kendine güvenen değişime açık bir milliyetçiliktir söz konusu olan (Breton 1988, Keating 1995). Asimilasyon korkusundan mustarip, ezilmiş, mağdur, sömürülmüş Fransız Kanadalı özne yerini gururlu, başarılı, mağrur Quebecli özneye bırakmıştır (Kalaycı 2007). Daha önceki savunmacı içe kapanık milliyetçilik, ilerici ve kalkınmacı bir forma bürünmüştür (Breton 1988).

Başta bazı İngiliz Kanadalılar ve muhafazakâr Quebeccliler olmak üzere birçok kişi, liberalleşme ve modernleşmenin milliyetçi duyguları yumuşatacağı görüşüyle Sessiz Devrimin Kanada-Quebec gerilimini azaltacağını varsaymıştır. Çünkü kültürler liberalleştikçe, milliyetçi duygular azalacak ve ortak bir uygarlığı paylaşma bakımından uluslar giderek birbirlerine benzeyecek, böylece kişiler ulusal kimliklerine sıkıca sarılmayı bırakacaklardı. Ancak beklentilerin tersine moderleşme ve liberalleşme programları Fransız kimliğin kaybolmasına yol açmamış, güncellenmiş, şekil değiştirmiştir (Keating 1995).

1960 yılından itibaren daha fazla otonomi arayan Kanada ulusu tanımı içerisinde yer almak yerine Quebec ulusu anayasal olarak tanınma mücadelesi veren milliyetçi hareketler ve partiler ortaya çıkmıştır. Quebec milliyetçiliği iki ayrı ceyran hâlinde günümüze kadar ulaşmıştır; federalistler ve egemenlikçiler ya da bağımsızlıkçılar (Watts 2000:34, Rocher 2002).

Öyle ki muhafazakâr Union Nationale'nin lideri Daniel Johnson bile Kanada'nın iki eşit ulus tarafından kurulmuş olduğu tezi ile ortaya çıkmış, Kanada'da ikili ulus yapısının etnik temellere değil kültürel temellere dayandığını iddia ederek iki ayrı ulusun Kanada adı altında yaşamasının mümkün olmadığını ifade etmiştir (Rocher 2002). Görünen odur ki etnik milliyetçilikten sivil toprağa dayalı milliyetçiliğe doğru gidış, ayrılıkçılığı zayıflatmamış aksine güçlendirmiştir.

Quebec-Kanada Sorununda Çözüm Çabaları

Yeni Quebec milliyetçiliği Eyalet Hükümetlerinin Federal Hükümet ile olan ilişkilerini de derinden etkilemiştir (Rocher 2002). 1960 senesinden sonra Kanada siyasi yapısına yönetilmiş olan en büyük tehdit yükselen ayrılıkçı Quebec milliyetçiliği olmuştur (Kellas 1998: 115). Quebecclilerin taleplerinin temelinde kendi-

lerini anayasal “ayrı bir toplum” olarak kabul ettirme ve Federal devletin iki kurucu unsurundan birisi olma özelliklerinden dolayı ayrıcalıklı bir muameleyi hak etmekte oldukları inancı bulunmaktadır (Kalaycı 2007).

Sessiz Devrimle birlikte Quebec Eyalet Hükûmetlerinin ve siyasi hayatının merkezine bu yarım asırlık süreçte Federal Hükümet-Quebec arasındaki yetki paylaşımında eyalete doğru bir yönelme sağlanmasını, 1867 Anayasa’sında belirtilen şekline revize etme mücadelesini içeren anayasal mücadele yer almıştır. Bu mücadele ortak yaşam için federasyon yapısının yeniden tasarlanması ile bağımsızlık fikirleri arasında inişli çıkışlı bir yol izlemiştir. 1966’da Quebec’te seçimleri kazanarak iktidara gelen Johnson’a göre eğer yeni bir anayasa üzerinde anlaşma imkânı olmazsa bağımsızlık tek çözüm olarak ortaya çıkmaktadır. Quebec’teki ılımlı federalistler, liberaller anayasanın düzeltilmesi üzerinde dururken Party Quebecois kurucusu Rene Levesque ise anayasa görüşmelerinin sonuçsuz kalacağından emindir, zira İngiliz Kanadalılar merkezî hükûmeti güçlendirmeye çalışmaktadır (Rocher 2002).

Özellikle 1960 senesinden itibaren şekil değiştiren, modernleşen Quebec milliyetçiliği ve kimliği odağında artan ayrılıkçı talepleri ortadan kaldırmak ve ülke bütünlüğü sağlamak üzere farklı bağlam ve gündemlerle de olsa gerçekleştirilen anayasa müzakereleri Kanada siyasetinin temel tartışma noktası olmuştur. Kanada siyasi hayatında Quebec’in Kanada’dan ayrılmasını engellemek, “ulusal birliği” muhafaza etmek en önemli gündem maddesi hâline gelmiştir (Kalaycı 2007). Kanada Federal Hükûmetleri bu süreçte Quebec’teki ayrılıkçılık hareketlerini önlemek üzere farklı politika stratejileri uygulamışlardır. Bu mücadelede egemenlik devri ve Quebec’in ayrı bir toplum olarak tanınması vb. talepleri karşılama ile Quebec milliyetçiliğini bastırarak Kanadalı kimliğine dâhil etme çabası arasında gidip gelen politika tercihlerini görmekteyiz.

Ayrılıkçılık düşüncesinin ciddi şekilde ortaya çıkmaya başladığı Sessiz Devrimin ilk yıllarında Federal Hükûmete başkanlık eden Lester Pearson, Quebec eyaletinde ivme kazanmaya başlayan ayrılıkçı fikirlerin önüne geçmenin yegâne yolunun Quebec’lilerin taleplerini karşılamak olduğu düşüncesindeydi (Guibernau 2006, Keating 1995, McRoberts 1991).

Bu kapsamda amacı Kanada Konfederasyonunu iki kurucu ırkın eşit iş birliğinde diğer etnik grupların ve Kanada’nın kültür zenginliğinin de katkıları temelinde nasıl geliştirilebileceğine dair atılacak adımların araştırılması olarak tanımlanan “Çift Dillilik ve Çift Kültürlülük Komisyonu” kurulmuştur (Kymlicka 2005, Guibernau 2006, McRoberts 1991, Keating 1995). Zaten oluşturulmuş olan bu komisyonun üyelerinin kökenleri de bu ifadeye son derece uygun düşüyordu. Dört Fransız Kanadalı, dört İngiliz Kanadalı ve iki kişi de diğer etnik gruplardan geliyordu (McRoberts 1991). Bu çerçevede Kanada çift dilli ve çift kültürlü bir devlet olarak tanımlanmış, Quebec’in Kanada Federasyonu içerisinde bir eyalet olmakla birlikte ulus içinde bir ulus olduğu kabul edilmiştir. Quebec’in diğer eya-

letlerle karşılaştırıldığında asimetrik hakları olması kabul edilmiş oluyordu (Guibernau 2006).

Daha sonra başbakan olan ve 1968-1979 ile 1980-1984 seneleri arasında uzun süre Başbakanlık yapan aslen Quebecli bir Frankofon olan Trudeau, milliyetçiliği demokrasi, bireysel haklar ve sosyal ekonomik adalet için büyük bir tehlike olarak görüyordu. Bireysel hakları bütün kolektif hakların ve kimliklerin çok ötesinde görmekte ve federalizmi en üstün idari sistem ve organizasyon olarak kabul etmekteydi (Guibernau 2006; McRoberts 1991). Onun ifadesi ile Quebec'e ayrıcalıklar tanınmasını dile getiren herkes ayrılıkçı olarak tanımlanmalıydı (McRoberts 1991). Buradan hareketle daha önceki politikalara tam ters istikamette bir politika tercihi bulunmuş ve Quebec'lileri Kanada kimliği etrafında birleştirmeye çalışmıştır. Kanada'nın bütünlüğünü korumaya ve Quebec milliyetçiliğini sindirmeye yönelik çalışmalar yapmıştır (Keating 1995, Kellas 1998:117).

Trudeau'nun ulus inşası projesinde temel ayaklarını resmî çift dillilik, bireysel haklara yapılan vurgu ve anayasal güvence, çok kültürlülük ve yeni federasyon fikirleri oluşturmaktaydı. Bu politikaların Kanada toplumu üzerinde uzun süreli bir etkisi olmuştur (McRoberts 1991, Keating 1995). Çift Dillilik ve Çift Kültürlülük Komisyonunun raporunun bir ürünü olarak 1969 yılında Trudeau başkanlığındaki Federal Hükümet tarafından "Resmî Diller Yasası" çıkartılmış ve Kanada'nın iki resmî dili olduğu Anayasa'ya eklenmiştir (Kalaycı 2007). Bu Yasa ile federal kurumlarda İngilizce ve Fransızcaya eşit haklar verilmiş ve federal hizmetlerin iki dilde verilmesinin garanti edilmesi sağlanmıştır (Keating 1995).

Trudeau'nun amacı bellidir; Fransızca'yı sadece Quebec'in değil tüm Kanada'nın dili yapmak ve böylece Quebec milliyetçiliğinin en önemli dayanağını zayıflatmak, Quebec milliyetçiliğini bastırmak (Kalaycı 2007, McRoberts 1991). Herkesin çift dilli olması ve birbirini İngilizce ve Fransızca olarak anlaması Kanadalı kimliğinin oluşturulması ve bütünlüğün sağlanmasında önemli görülmekteydi (Rocher 2002).

Quebeclilerin bu Yasa'ya tepkisi büyük oldu. Zira bu Yasa ile yeni Quebec milliyetçiliğinde referans unsur hâline gelmiş olan Fransız dilinin korunmasının imkânsızlaştığı görüşündedirler. Bu aşamadan sonra Fransızcanın Kanada'nın diğer kısmında egemen bir dil hâline gelmesi imkânsızdır, bu yüzden iki dilliliğin Quebecliler açısından cazip bir yanı yoktur. Quebec Hükümetleri Fransız kültürünün ve dilinin korunmasına her zaman büyük önem vermiş ve bu konuda özel bir rollerinin olduğuna inanmışlardır. Fransızcanın asıl korunması gereken yer Quebec'tir ve bunu sağlamak için de Quebec'in tek dilli olması zorunludur. Bunu dil konusunda çıkardıkları yasalarla sağlamaya çalışmışlardır. 1970'lerin başından itibaren Fransızcanın korunmasına yönelik kanuni düzenlemeler yapılmıştır (Kalaycı 2007, Watts 2000:33-34, Keating 1995).

İlk olarak 1969 yılında 63 numaralı Yasa çıkartılır. Bu Yasa ile Quebec eyaletinde Fransız dilinin kullanılması teşvik edilmekteydi (Kalaycı 2007). Daha son-

raki yıllarda Fransızcanın korunması ve teşvik edilmesi için daha da ileriye gidilmiştir. Daha sonra iktidara gelen Parti Quebecois Hükûmetinin Başkanı Bourassa, Fransızcaya dair radikal bir değişiklik getiren 22 numaralı Dil Yasası'nı yürürlüğe koyarak Fransızca'yı Quebec'in resmî dili ilan etmiştir. Hem göçmenlerin çocuklarını Fransız okullarına göndermeye zorlayan hem de Fransızca'yı iş dünyasının dili hâline getiren bu Yasa'yla Fransızca konuşanların ekonomideki yerini güçlendirmek amaçlanmıştır (Kalaycı 2007, Keating 1995). Quebec'teki dil rejiminin temelini oluşturan 101 numaralı Yasa ile ise eyalet meclisinin, mahkemelerinin, hükûmet faaliyetlerinin ve devlet okullarının dilinin Fransızca olması, ilanların ve ticari reklamların yalnızca Fransızca yapılması zorunlu hâle getirilmiştir. 50 veya daha fazla çalışanı olan iş yerlerinde Fransızcanın kullanımı zorunlu kılınmıştır. Quebec'teki bütün iş yerlerinin Fransızca iş görmesini zorunlu tutarak sanayi ve ticaret alanında Fransızca konuşanlara yeni olanaklar yaratmayı hedefleyen yeni yasa sayesinde eyaletteki ticaret, iş ve emek ilişkilerinin Fransızca olarak yapılması zorunlu hâle getirilmektedir (Kalaycı 2007, McRoberts 1991).

1969'da Fransızcanın İngilizce ile birlikte resmî dil statüsü kazanmasının hemen akabinde Federal Hükûmet Trudeau'nun önderliğinde Kanadalı ulusal kimliğini inşa etmeye girişir ve bu amaçla "iki dillilik çerçevesinde çok kültürlülük" siyasetini benimser. Dünyada çok kültürlülüğü resmî bir politika olarak benimseyen ilk ülke olan Kanada'da, 1971'de yürürlüğe konan çok kültürlülük politikası ile Kanada'nın resmî bir "tek kültürü" olmadığı ifade edilmiştir. Burada çift dillilik ve çift kültürlülük komisyonunun dışlamış olduğu etnik grupları memnun etmenin amaçlandığı ifade edilmekle birlikte (McRoberts 1991), bu farklı etnik kültürleri tanıma siyaseti Quebec'i Kanada mozaigindeki bir etnik parçaya indirgediği için Quebec'lilerden büyük tepki almıştır. Quebec milliyetçileri çok kültürcülük siyasetini kendi taleplerini alt etmeye yönelik girişimler olarak görmüş ve tepki göstermişlerdir. Onlara göre bu hareketler Kanada Federasyonunun çift dilli ve çift kültürlü yapısını bozmaya yönelik girişimlerdir (Kalaycı 2007).

Trudeau'nun Birleşik Kanadalı kimliğini oluşturma gayreti içerisinde bir diğer önemli ayak ise federalizme getirilen yeni yaklaşımdır. Buna göre bütün eyaletler tam olarak birbirlerine eşit hak ve rollere sahip olmalıdırlar. Bütün bunlara rağmen Trudeau Hükûmeti bu politikaları ya da stratejileri yürütmede her zaman başarılı olamamış ve Quebec'e has bazı ayrıcalıklar tanımak ve bazı tavizler vermek zorunda kalmıştır (McRoberts 1991).

Trudeau'nun Kanadalı kimliği oluşturma ve milliyetçiliği zayıflatmak projesi büyük oranda başarısız olmuştur. Trudeau'nun Kanadalı bir kimlik oluşturma stratejisi kapsamında ortaya koyduğu çift dillilik ve çok kültürlülük politikalarına Quebec'lilerin duyduğu tepkiler sonucunda René Lévesque tarafından 1968 yılında kurulan ayrılıkçı Parti Quebecois 1976'da Quebec seçimlerini kazanmıştır.

Böylece ilk defa Quebec'in egemenliğini isteyen bir parti iktidara gelmiş ve 1985 senesine kadar yaklaşık 10 sene boyunca iktidarda kalmıştır (Kellas 1998: 116, Keating 1995).

Parti Quebecois iktidara gelirken iki önemli seçim vaadinde bulunmuştu. Bunlardan biri kamu yönetiminde daha iyi yönetim ve ikincisi de ulusal egemenlik ile ilgili bir referandum yapma sözü idi (Rocher 2002). Parti Quebecois'un hükümet olmasıyla birlikte Quebec'teki seçmenler federalciler ve egemenlikçiler olmak üzere ikiye bölünmüştür. Quebec'in bağımsızlığını isteyen ve çoğunlukla Parti Quebecois'ya oy verenlere egemenlikçi denirken, Kanada içinde yaşamayı tercih eden ve seçimlerde Quebec Liberal Partisini destekleyenlere federalci adı verilmeye başlanmıştır (Kalaycı 2007).

Federalizmden daha gevşek, bağımsızlıktan ise daha az bir şey olan "egemen-birliktelik" Parti Quebecois'nun rehber ilkesi hâline gelmiştir. Egemen-birliktelik anlayışına göre Quebec bağımsız olacak, fakat Kanada ile ekonomik ilişkileri devam edecek, aynı para birimi kullanılmaya devam edilecek ve ticarette hiçbir sınırlama olmayacaktı (Sherlock vd.1996). Parti Quebecois, bu ideali gerçekleştirebilmek için aşamalı bir bağımsızlık fikri geliştirir: Etapisme (Kalaycı 2007).

Bu çerçevede 1980 senesinde egemenlik ile bağlantılı referandum gerçekleştirilmiştir (Kalaycı 2007). Referandumdan "hayır" sonucu çıkması Trudeau tarafından Quebecilerin Kanada'yı seçtiği şeklinde yorumlanmıştır. Daha güçlü bir Quebec için verilen oy oranı %40 idi. Hâlbuki geri kalan %60, yetkilerin Quebec lehine yeniden düzenlenmesi için oy vermişti (Rocher 2002). Referandum sürecinde Quebec lehine federalizmin revize edileceğinden bahseden Trudeau, Parti Quebecois'nun yenilgisini merkezî hükümeti güçlendirmek için kullanmış ve 1982 senesinde Anayasa değişikliği yapmıştır (Rocher 2002, Bourke 1995:211).

1982-1992 Anayasal Reformlar Dönemi

1982 ile 1992 yılları arasında geçen süre anayasal tartışmalar ile geçmiş ve bu süreç içerisinde anayasa reformu için üç girişimde bulunulmuştur. Bu üç girişim de başarısızlığa uğramıştır.

1982 Kanada Yasası, Kanada Devleti'nin temel anayasal dokümanıdır. Quebec ve diğer etnik sorunlara anayasal düzen içerisinde çözüm bulabilmek için ortaya konmuştur. Geniş bireysel hakları ve farklı kültürel grupların dayanışma içerisinde tek bir ülkede birlik hâlinde nasıl yaşayacağını ortaya koyan bu dokümanın önemli özelliklerinden biri dil hakları ile ilgili detaylı maddeler içermesidir. Fransızca ve İngilizce eşit ve resmî diller olarak ilan edilmiştir. Temel eğitimin İngilizce ve Fransızca olarak alınabileceği de düzenlenmiştir. Diğer önemli özelliği ise çok kültürlülüktür. 1982 yılında kabul edilen "Kanada Haklar ve Özgürlükler Sözleşmesi"yle resmî olarak çok kültürlülük politikası kabul edilmiştir. 1982 Anayasa'sının 27. bölümünde Kanada Haklar ve Özgürlükler Şartı olarak

yer edinmiş olan, Kanada topraklarındaki bütün kültürlerin iki dilsel topluluktan birine entegre oldukları sürece eşit oldukları ilkesine dayanmaktaydı. En geniş anlamda çok kültürlülüğü ifade eden maddelerde Kanada'daki kültürel gruplara kendi kültürlerini korumak ve geliştirmek üzere bazı kolektif haklara sahip olmasının yolu açıldığı anlaşılabilir (Kymlicka 2005, Watts 2000:34, Kalaycı 2007, Dufour 2002/2003).

1982 Anayasa'sı ile bireylerin hak ve özgürlükleri mutlaklaştırılıp kolektif hak talepleri reddedilmiştir. Bu anayasal değişiklik 1867'deki anlaşmaya göre çok ciddi bir geri gidiş olduğunu düşünen Quebec'ilerde ciddi bir hayal kırıklığı yaratmıştır. 1867 Anayasa'sında Fransız Kanadalıların Kanada'nın iki kurucu ulusundan biri olduğu kabul ediliyordu. Bunun yanında Quebec'in diğer eyaletlerden ayrıcalıklı bir konumunun olduğunu açıkça ortaya koymaktaydı (Watts 2000:34, Kalaycı 2007, Dufour 2002/2003).

Ayrıca bu anayasal değişiklikler ile tüm eyaletlere eşit haklar verilmiştir. Quebec'iler bu anayasa ile Quebec'in diğer eyaletler seviyesinde kabul edilmesi ile yetkilerinin azaltıldığını ve eyaletlerle Federal Hükûmet arasındaki güç dağılımının Federal Hükûmetin lehine değiştirdiğini öne sürerler (Watts 2000:34, Kalaycı 2007, Dufour 2002/2003).

1982 Anayasa'sı liberal-bireyci insan haklarına yaptığı "aşırı" vurguyla kültürel farklılıklarını koruma, kolektif haklarının tanınmasında daha ileri bir adım atılması beklentisi içerisinde olan, Quebec'in "ayrı bir toplum" olduğunun anayasaya yazılmasını ve Kanada Devleti'nin kurucu halkı olarak kabul edilmeyi talep eden Quebec'iler bu Anayasa'yı onaylamayarak Kanada'yı bir toplumsal sözleşme krizine soktular (Keating 1995, Kalaycı 2007, Bourke 1995:213, Dufour 2002/2003).

1980'li yılların sonları Quebec ayrılıkçı hareketinin tekrar canlandığı bir dönem olmuştur (Sherlock vd. 1996). 1984'te federal seçimlerde Muhafazakâr Mulroney'in Quebec'ilerin oy desteği ile Trudeau'nun Liberal Partisini mağlup etmesi ve 1985'te yapılan eyalet seçimleri sonucunda Federalist Quebec Liberal Partisinin Parti Quebecois'dan iktidarı devralması sonucu anayasa krizini çözmeye yönelik en ideal ortamın oluştuğu düşünülmüştür (Dufour 2002/2003, Kalaycı 2007, Bourque 1995: 215, <http://www.cbc.ca/news/background/parliament/39/quebecnation-history.html>).

Federal düzeyde Quebec'in taleplerine daha olumlu baktığı bilinen Muhafazakâr Parti iktidarı döneminde Quebec Liberalleri ile iş birliğine gidilerek Anayasa'da reform yapabileceği ve anayasal krizin çözülebileceği beklentisi ile bir anayasal reform süreci başlatılmıştır (Kellas 1998:116, Kalaycı 2007).

Quebec Liberal Partisinin lideri Bourassa görüşmeler için beş şart koştur: 1) Quebec'in ayrı bir toplum olduğunun anayasal olarak resmen tanınması, 2) Quebec'e göç konusunda yetkilerinin artırılmasına dair anayasal güvence verilmesi, 3) Eyalet yetkisindeki alanlarda federal harcama gücünün kısıtlanması, 4)

Anayasal konularda oy birliği şartının aranması, 5) Medeni hukuk alanında eğitim görmüş hâkimlerin Yüksek Mahkemeye atanmasında Quebec'in söz sahibi olması (Bourque 1995, Kalaycı 2007).

Quebec sorununa bir son vermek ve 1982 Anayasa değişikliklerinin tanınması konusundaki sorunu bertaraf etmek için yapılan Meech Lake görüşmeleri sonucunda 3 Haziran 1987 tarihinde federal ve eyalet başbakanları anlaşmaya vardılar (Keating 1995, Watts 2000). Böylece Quebec'ilerin ayrı bir ulus olarak tanınma talepleri karşılanmış, anayasal değişikliklerde veto yetkisi ve göçmen konularında daha fazla özgürlük ile donatılmış oluyordu. Ancak eyaletlerdeki onay süreci sonucunda bazı eyalet tarafından bu uzlaşma onaylanmamış ve böylece yürürlüğe girememiştir (Watts 2000, Sherlock vd. 1996). Meech Lake uzlaşmasının yürürlüğe girememesinde özellikle İngiliz Kanadalıların Quebec'e zaten yeterince taviz verildiği, fakat daha fazlasını istedikleri duygusunun hâkim olması etkili olmuştur (Sherlock vd. 1996).

Meech Lake uzlaşmasının onaylanmaması Quebec'in ayrı bir toplum olarak tanınmasına açık bir reddiye olarak algılandı. 1982 Anayasa'sı ile getirilen Quebec'in diğer eyaletler ile aynı olması ve insanların tümünün birbirine eşit olması ilkesinin devamı anlamına geliyordu.

1990 ile 1992 seneleri arasında da anayasal tartışmalar ve görüşmeler yoğun olarak devam etti (Rocher 2002). 1992 senesinde Meech Lake uzlaşmadaki pek çok maddenin korunması, fakat diğer eyaletlere de genişletilerek devam ettirilmesi ile Charlottetown uzlaşması kararlaştırıldı. İmzalanmış olan Charlottetown Anlaşması Meech Lake'teki gibi tek bir eyalete yoğunlaşmayıp Kanada'daki bütün bölgelerin ve toplulukların anayasal meselelerini çözümlenmeye yönelik çalışmalara yoğunlaşmıştır. Bütün eyaletlerin yetkileri daha da ileri boyuta taşınmıştır (Kalaycı 2007). Bu dokümanda Quebec'ilerin ayrı bir toplum olma iddialarını karşılayacak maddeler bulunmaktaydı, fakat özellikle Quebec'in tanınmaması ve bazı yetki paylaşımının açık olmaması nedeniyle pek çok Quebec'li tarafından olumsuz karşılandı. Gerçekleştirilen referandum sonucunda bu uzlaşma metni de hem Kanada'nın genelinde hem de Quebec'de reddedildi (Rocher 2002).

Bu görüşmelerin sonucunda anayasal değişiklikler ile Quebec'ilerinin taleplerinin yerine getirilemeyeceği algısı iyice yerleşirken tek yol olarak egemenlik ağırlık kazanmaya başlamıştır (Rocher 2002, Kellas 1998:116). Bağımsızlıkların oylarında kayda değer bir artış gerçekleşmiştir. Levesque'nun egemen-birliktelik anlayışı dönüşmüş, birliktelik unsuru zayıflayarak egemenlik ve iş birliği olarak ortaya çıkmıştır (Guibernau 2006).

1993 yılında federal seçimlere katılmak üzere ayrılıkçı Bloc Quebecois Partisi kurulmuş ve Quebec'i Federal Parlemantoda temsil eden üyeliklerin çoğunluğuna sahip olmuş ve muhalefetin önemli bir parçası hâline gelmiştir. Bunun yanında 1994 yılında yapılan eyalet seçimlerini Parti Quebecois kazanmıştır (Keating 1995). 1994'te eyalet seçimlerinin Parti Quebecois tarafından kazanıl-

masının ardından Quebec'in egemenliği ile ilgili bir yasa tasarısı hazırlanmıştır. Bu tasarının ilk maddesi "Quebec bağımsız bir ülkedir." demekteydi, ikinci madde ise "Quebec ile Kanada'nın geri kalanı arasında bir ekonomik birliklik sağlanacağı" ifade ediliyordu. Referandum sonucunda hayır %50,6 ile kazandı ve egemenlik küçük bir farkla reddedildi.

Referandumun ardından Federal Hükûmet Quebec sorununu Büyük Mahkemeye götürmüş ve Quebec'in tek taraflı bağımsızlık ilanının yasal olup olmayacağını sormuştur. Ağustos 1998'de Büyük Mahkeme Federal Hükûmetin sorduğu soruya "Hayır." cevabını vermiştir. Bu kararda ayrıca eğer Quebec halkı açık bir şekilde Kanada'nın bir parçası olmak istemediğini ortaya koyarsa Kanada anayasal olarak bu ayrılık talebini iyi niyet içerisinde görüşmek zorundadır, denmiştir. Bunun üzerine Federal Hükûmet yapılacak bir referandumda sorulacak sorunun açık olmaması ve ayrılıkçıların nitelikli bir çoğunlukla kazanamaması durumunda görüşmelere başlanmayacağını ilan etmiştir (Rocher 2002).

Sonuç: Federasyon ve Çok Kültürlülük Ayrılıkçılığın İlacı mıdır?

Bugün ayrılıkçılık hareketlerinden mustarip pek çok ülkeye sunulan reçetelerde federasyon ve çok kültürlülük politikaları çözüm önerisi olarak sıralanmaktadır. Hâlbuki İspanya, Belçika ve Kanada gibi ileri demokratik ülkelerdeki ayrılıkçılık sorununun çözüme kavuşmamış olması bu konuda akıllarda soru işaretleri oluşturmaktadır.

Bu örneklerden Kanada'nın Quebec sorununun incelendiği bu makalede de açıkça görüldüğü üzere bölücü hareketleri asimetrik dahi olsa federalizm ile ya da çok kültürlülük politikaları ile çözmek mümkün olamamaktadır. Kanada'da resmî olarak iki dilliliğin varlığı ve eşitliği kabul edilmiş, Fransızca sadece eyalet bazında değil federal düzeyde resmî dil olarak kabul edilmiştir. Bunun yanında çok kültürlülük politikaları uygulanarak bu anlamda çok geniş haklar sağlanmıştır. Ancak çok kültürlülük politikaları Quebec ile Kanada arasındaki tansiyonun düşmesini sağlayamamış, verilen haklar ayrılıkçı hareketi zayıflatamamıştır. Bunların yanında Quebec milliyetçiliğini çözmek ve etkisini azaltmak amacıyla tüm eyaletlere eşit ve geniş haklar verilmiş ve bunun yanında bireysel haklar son derece genişletilerek sorunun üstesinden gelinmeye çalışılmıştır. Federasyon yapısı içerisinde sorunun çözümü için Quebec eyalet yönetimine doğru sürekli olarak yetki devirleri gerçekleştirilmiş, eyalet yönetimine geniş özerklik verilmiştir. Ancak eyalet yönetimlerinin bu derece güçlendirilmesi bağımsızlık isteğini güçlendirerek Quebec ile geri kalan Kanada arasındaki kopukluğu arttırmıştır. Kanada'da Quebec'in talepleri doğrultusunda merkez zayıflamış ve daha asimetrik bir federasyon ortaya çıkmıştır.

Ancak tüm bu çabalara rağmen Quebec sorununa kalıcı bir çözüm getirilememiştir. Bütün bu bireysel özgürlüklere ve haklara rağmen 1995 senesinde Que-

beciler son on beş yıl içerisinde ikinci kez Kanada'dan ayrılma ve bağımsız bir devlet olma için oy vermişler ve ikinci kez Kanada Federasyonunun içerisinde kalmaya karar vermişlerdir. Ancak ilk ayrılıkçı referandumdaki hayır oyları evet oylarının 20 puan önündeyken 1995 senesindeki referandumda fark sadece 1 puanın biraz üzerindedir. 1995 senesinde gerçekleştirilen bağımsızlık referandumu, sadece 54 288 oyla hayır olarak neticelenmiştir (Keating). Fransız kökenli Kanadalıların hissettikleri güvensizlik duygusu Kanada'nın artık resmî düzeyde çok kültürlü olmasının yalnızca çok kültürlülüğün politik ağırlığı altında Frankofoninin özel ihtiyaçlarını ezmeyi hedefleyen bir komplo olduğu inancındadırlar (Hobsbawn 2006). Eşit haklar ile donatılmış federasyonlardan biri olmak Quebec'leri tatmin etmemekte, kendilerinin kurucu unsur olduğunu iddia ederek daha fazla ayrıcalıklar talep etmektedirler. İngiliz Kanadalılar ise Quebec'e zaten yeterince ayrıcalıklar tanındığını düşünmekte verilen bunca hakka ve ayrıcalığa rağmen Fransız Kanadalıların tatmin olmamasından rahatsızlık duymaktadırlar. Ne yapılırsa yapılsın Quebec'teki ayrılıkçı taleplerin önüne geçilemeyeceği duygusu hâkim olmuştur. Quebec'in ayrı bir toplum olarak tanınmasının ileride Kanada'nın bölünmesine yol açabileceği endişesi taşıyanlar, ülkenin bütünlüğü için bireylerin ve eyaletlerin aynı muameleye tabi tutulmasını ve hiçbirine ayrıcalık tanınmamasını savunmuşlardır.

Ülkemizde 1946 seçimlerini takip eden 64 senelik tarihî süreçte demokratikleşme noktasında önemli oranda yol katedilmiş olmakla birlikte özellikle bireysel özgürlükler alanında toplumun bütününe ilgilendiren birtakım sıkıntıların mevcut olduğu bir gerçektir. Bu demokratikleşme seyri inişli çıkışlı bir seyir izlemiş çeşitli vesilelerle kesintilere uğramıştır. Ancak bu 64 sene içerisinde Cumhuriyetimizin ulaştığı nokta hafife alınabilecek bir nokta değildir.

Konjonktüre göre kolektif hak talepleri ile egemenlik ve özgürlük noktaları arasında talepleri dillendiren, terör ve şiddet yoluna başvurmuş ırkçı bir bölücü hareket, yaklaşık 30 senedir ülkemizin başına bela olmuştur.

Bazı kesimler tarafından bu sorun ele alınırken sorunun temellerinde kolektif ve kültürel hak taleplerinin olduğu ileri sürülerek birtakım kültürel hakların bu etnik gruplara verilmesi ile sorunun çözülebileceğine dair fikirler ileri sürülmektedir. Federasyonu ve çok kültürlülüğü benimsemiş bir Türkiye'de bu sorunların ortaya çıkmayacağına dair fikirler serdedilmektedir.

Bu çıkış noktasından hareketle AKP Hükûmeti ismi ilk başta Kürt açılımı olarak telaffuz edilen daha sonra gelen yoğun tepkiler üzerine demokratikleşme süreci ve millî birlik ve beraberlik projesi adlarına dönüştürülen bir proje başlatmıştır. Kapsamı konusundaki muğlâklık devam etmekle birlikte bu süreç ile birlikte federasyon, özerklik, demokratik özerklik vb. sözüm ona çözüm önerileri kamuoyu önünde daha sıklıkla dile getirilmeye başlanmış "Türkiye bayrağının

yanında (...) Kürt halkının bayrağı da gökyüzünde olacaktır.” vb. ifadeler ile kamuoyu önünde açıkça tartışılmaya başlanmıştır.

Bu fikirlerin bir geçerliliğinin olmadığı İspanya’daki Bask ve Katalonya sorunları ile Kanada’daki Quebec sorununun incelenmesi sonucunda açıkça ortaya çıkmaktadır. 2002 yılından bu yana özellikle belirli gruplara yönelik atılan sözde demokratikleşme adımları ile kazanılan temel hak ve özgürlüklerin terörün engellenmesine büyük katkılar sunacağı tezi sıklıkla dile getirilmekteydi. Bugün gelinen noktada bu tezin doğruluğu oldukça şüpheli bir konumdadır. Verilen her hak bir başkasının istenmesi için bir sıçrama noktası olmuştur.

Bu çerçevede sorunun çözümü için dile getirilen bir diğer çözüm önerisi de ülke yapısının bir federasyona dönüştürülmesidir. Federalizm aracılığı ile kültürel ve etnik çoğulculuğun tanınmasının etnik sorunları azaltacağı umudu pek çok uzman tarafından dile getirilmektedir. Etnik sorunların üstesinden gelebilmek amacıyla daha önce denenmiş Çekoslovakya, Yugoslavya ve hatta SSCB gibi birkaç örneğin başarısızlığa uğramış olması bizim açımızdan bu konuda şüpheler beslemek için yeterli bir sebep olarak görülmektedir. Federasyon ile mevcut sorunların hemen ve bütünüyle çözüme kavuşturulacağı gibi inanca sahip insanlar tarafından zaman zaman dile getirilen Bask tarzı, İskoçya tarzı ya da Belçika tarzı çözüm önerilerinin aslında sağlam olmayan temellere dayandırıldığı da ortaya çıkmaktadır.

Azınlıkların olağanüstü baskısına karşı devletin geri adım attığı ve azınlığın daha fazla özerklik taleplerini karşılayabilmek ve ayrılmayı önlemek için federal bir yapı ortaya koyduğu örnekler mevcuttur. Federalizm ve çok kültürlülük politikaları; ayrılıkçı/bölücü/etnik milliyetçi hareketlerin üstesinden gelerek ülke bütünlüğünü korumaya çalışan Belçika’da, İspanya’da sorunları çözmekte yetersiz kalmıştır. Kanada Devleti Quebec’te bağımsızlık yanlısı hareketleri durdurmayı başaramamıştır. Elbette buradan demokratikleşme noktasında adımlar atılmamalı anlamı çıkarılmamalıdır. Tam tersine bireysel hak ve hürriyetler noktasında ileri doğru atılması gereken pek çok adım vardır, ancak kolektif haklar noktasında verilecek hiçbir tavizin bu sorunun çözümüne katkıda bulunmayacağı açıkça ortada durmaktadır.

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki; çok kültürlülük politikaları ve federasyon tarzı kültürel ve siyasi taleplerin karşılanması toplumsal ahengimizi korumaz, istikrarı sağlamaz. Bu tarz talepler birleştirme/kaynaştırma yerine farklılıkların aşırı vurgulanması nedeniyle ayrışmaya yol açacak, var olan bütünlüklü yapının altını oyacaktır. Bireylere yönelik hakların geliştirilmesi ve bireysel özgürlüklerini öne çıkaran bir demokratikleşme süreci ise toplumsal birliktelik için yararlı ola-

Çok kültürlülük politikaları ve federasyon tarzı kültürel ve siyasi taleplerin karşılanması toplumsal ahengimizi korumaz, istikrarı sağlamaz.

caktır. Bu çerçevede toplumsal düzeni sağlamak için ortak değerler ve inançlar vurgulanmalı ve bu zemin üzerinde oluşturulacak eşit ve hür vatandaşlık yapısı sağlanmalıdır. ■

Kaynakça

- Béland D. ve Lecours A. (2005), "Nationalism and Social Policy in Canada and Québec", Editörler Nicola McEwen and Luis Moreno, **The Territorial Politics of Welfare**, London, Routledge: 189-206.
- Bourque, G. (1995), **Quebec Nationalism, The National Question**, Editör Berch Berberoğlu, Temple University Press, Philadelphia.
- Breton, R. (1988), "From Ethnic to Civic Nationalism: English Canada and Quebec", **Ethnic and Racial Studies**, 11, 1: 85-102.
- Canatan K. (2009), "Avrupa Toplumlarında Çokkültürcülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Volume 2/6.
- Choudhry s. ve Howse R.L (2000), Constitutional Theory and the Quebec Secession Reference **Canadian Journal of Law and Jurisprudence**, Vol. 13, No. 2, 2000.
- Clift, D. (1989), **Quebec Nationalism in Crisis**, McGill-Queen's University Press, Canada.
- Dufour, C. (2002/2003), Trudeau's Canadian Legacy from a Quebec Perspective: New Canadian Nationalism Weakens Canada London **Journal of Canadian Studies** 18: 5-13.
- Guibernau, M. (2006), National identity, devolution and secession in Canada, Britain and Spain', **Nations and Nationalism**, 12 (1): 51-76.
- Hobsbawn E.J (2006), **Milletler ve Milliyetçilik**, Ayrıntı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- Ipperciel, D. (2007), Constitutional democracy and civic nationalism, **Nations and Nationalism**, 13: 395-416.
- Kalaycı, H. (2007), Kanada-Quebec Sorunu. Çokkültürcülük, Kendi Kaderini Tayin, **Milliyetçilik ve Federalizm**, Ankara Üniversitesi SBF Doktora Tezi.
- Kalaycı H. (2006/2007), "Batılı Demokrasilerde Ayrılkçı Milliyetçilik: Quebec Milliyetçiliği", **Doğu Batı**, Yıl: 10, Sayı: 39, Kasım-Aralık-Ocak 2006-07: 9-30.
- Kaufmann E., Conversi, D. (2007), Ethnic and nationalist mobilization. In: Tournon, Jean and Guelke, Adrian, (eds.) Ethnic groups and politics: recent analytical developments. **International Political Science Association**, Montreal, Canada.
- Keating, M. (1995), Canada and Quebec. Two Nationalisms in the Global Age', **Scottish Affairs**, No.11 (Spring) : 14-31.
- Kellas, J. G. (1998), **The Politics of Nationalism and Ethnicity**, Macmillan Press, London.
- Kymlicka W. (2005), Ethnocultural Diversity in Liberal State: Making Sense of the Canadian Model(s) Paper presented to THE ART OF THE STATE III Diversity and Canada's Future October 13-15, 2005 Fairmont Château Montebello Montebello, Québec
- McRoberts, K. (1997), **Misconceiving Canada : The Struggle for National Unity**, Oxford University Press, Toronto.
- Rocher, F. (2002), The Evolving Parameters of Quebec Nationalism, **IJMS: International Journal on Multicultural Societies** vol. 4, no.1: 74-96. UNESCO. ISSN 1817-4574.
www.unesco.org/shs/ijms/vol4/issue1/art4
- Sherlock S., Millbank A., Downing, S (1996), **Quebec and Future of Canada** no:11, Department of the Parliamentary Library.
- Şan, M. K. (2005), Farklılık ve Çokkültürlülük Siyasetleri Üstüne Bir Deneme, **Milel ve Nihal**, 3 (1-2), 69-117.
- Watts R. L. (2000), **Federalism and Diversity in Canada, Autonomy and Ethnicity Negotiating Competing Claims in Multi ethnic States** Editör Yasg Ghai, Cambridge University Pres, Cambridge.
- İnternet Kaynağı:
AK Adeghe - 2009 "Federalism, Federations and Ethnic Conflict: Concepts and Theories"
<https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/1887/13839/13/chapter+two.pdf>/26.08.2010